

12.1

Openbare verlichting

Openbare verlichting draagt bij aan de verkeersveiligheid, de sociale veiligheid op straat en een positieve beleving van de stad in de avond en nacht. Hoe de gemeente Amsterdam invulling geeft aan haar taken omtrent de openbare verlichting, is beschreven in het 'Beleidskader Verlichting' (2017). Hierin zijn onder meer voorschriften opgenomen voor het verlichten van de verschillende gebiedstypen (hoofdnetten, parken, pleinen, etc.). In het Beleidskader Verlichting zijn ook procesafspraken opgenomen voor het aanleggen en onderhouden van de verlichting. De vormgeving van de openbare verlichting maakt deel uit van de Puccinimethode.

12.2

Masten, armaturen en overspanningen

In Amsterdam gebruiken we verschillende verlichtingsmasten en armaturen. Een armatuur en mast vormen samen de 'lantaarnpaal'. Daarnaast kennen we in Amsterdam ook overspanningsarmaturen; armaturen die bevestigd worden aan een spankabel tussen twee gebouwen. Deze overspanningsarmaturen hangen in straten waar de tram doorheen rijdt en in straten waar het plaatsen van masten erg problematisch is, bijvoorbeeld door (te) weinig ruimte op de trottoirs.

12.3

Aansluiting op de stedenbouwkundige gordels

De standaard masten en armaturen plaatsen we in aansluiting op de stedenbouwkundige gordels van de stad. In de historische grachtengordel passen we de bekende klassieke lantaarns toe. In nieuwbouwwijken kiezen we voor de moderne 'armatuur van de 21 eeuw'. Ook de bekende 'kegelarmatuur', ooit ontworpen door Friso Kramer, maakt onderdeel uit van de standaard. Op pagina 45 is een impressie gegeven van de standaard masten en armaturen. De exacte specificaties van de masten en armaturen zijn opgenomen in het Handboek Puccinimethode Rood. Op pagina 42 is de standaard uitgewerkt op kaartmateriaal.

Zone A

In het gebied binnen de Singelgracht worden langs de grachten, op historische pleinen, op gedempte grachten, langs de Amstel en in gebieden met overwegend historische bebouwing lage masten toegepast. In dit gebied is dat de klassieke mast met

Kroon- of Ritterarmatuur. Buiten de Singelgracht wordt alleen de Ritterarmatuur toegepast. Op basis van historisch onderzoek is in het Handboek Puccinimethode Rood nader uitgewerkt in welke gebieden een Kroonarmatuur wordt toegepast (polychroom of monochroom), en in welke gebieden de Ritter⁶.

Daar waar voor hogere masten gekozen wordt, wordt de Apollo toegepast. Een uitzondering hierop is het Hoofdnet Auto, daar wordt standaard het type NPK hoge mast toegepast.

Wanneer er een overspanning wordt toegepast, worden in woonstraten en verkeersstraten het standaard overspanningsarmatuur (bol) gebruikt. In winkelstraten wordt het traditionele overspanningsarmatuur toegepast. Dit armatuur heeft een uitstraling die meer past bij deze straten en ze enigszins verbijzondert.

In hele smalle straten en stegen wordt de Kroon- of Ritterarmatuur toegepast op de klassieke wandsteun.

Zone B

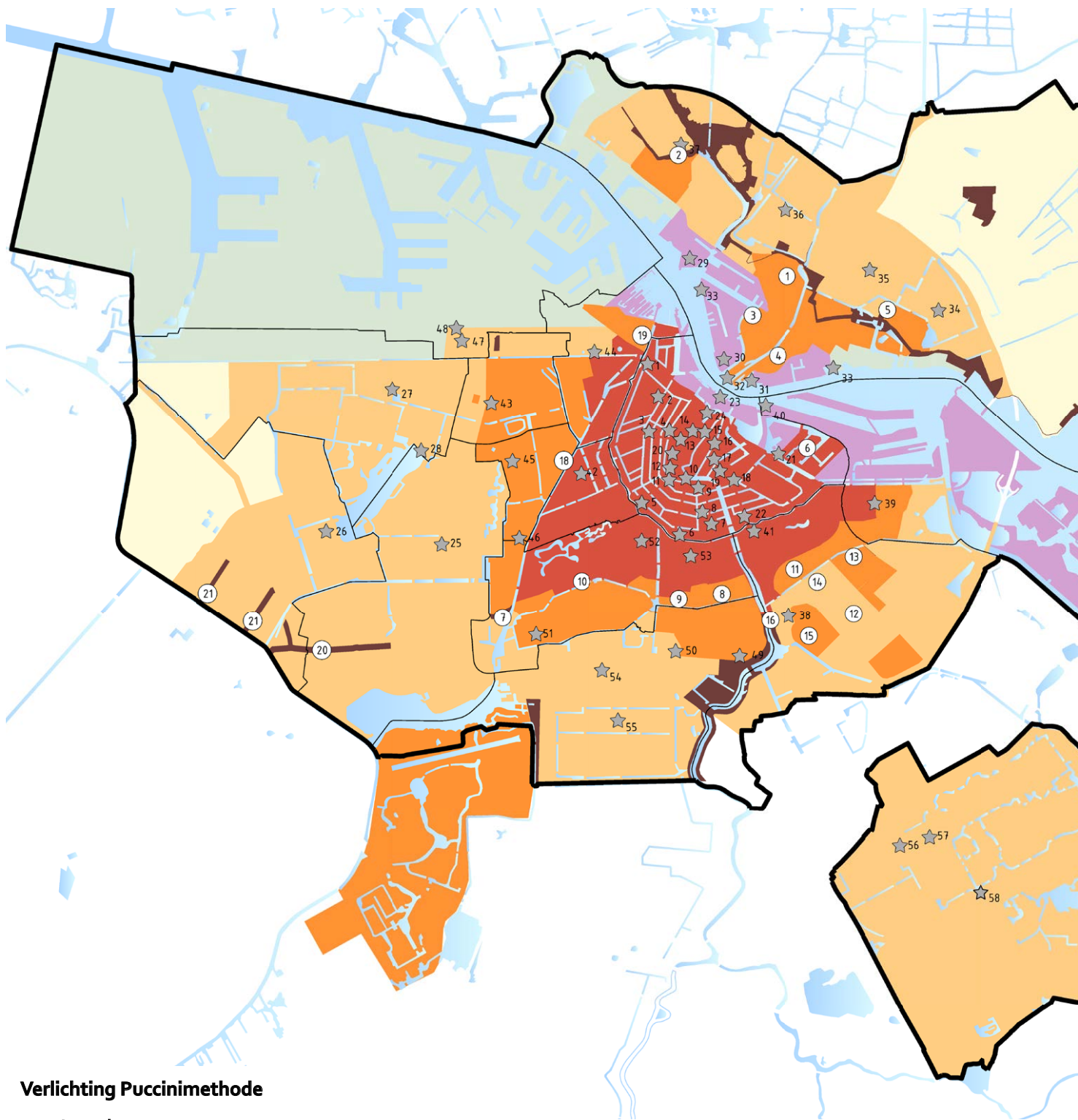
In deze zone liggen de historische fragmenten. Historische fragmenten zijn oude stukjes stad, waaromheen de nieuwe stad zich ontwikkeld heeft. Bij de inrichting van de openbare ruimte en dus ook bij het kiezen van de verlichting geldt dat deze moet passen bij het historisch karakter van het fragment. Gelet op de kleine schaal van de bebouwing worden in principe uitsluitend lage masten toegepast, de klassieke mast met Ritterarmatuur. Dit sluit aan op het oorspronkelijke beeld in deze fragmenten, zoals terug te zien op oude foto's. Deze paalarmatuur combinatie is de standaard voor onder meer de historische dorpen in Waterland, Amsterdam- Noord. Indien toch een hogere mast noodzakelijk is, wordt de Apollo toegepast, met uitzondering van het Hoofdnet Auto waar de NPK wordt toegepast.

Zone C

De standaarden voor de verlichting zijn met uitzondering van de lage masten gelijk aan die van zone A. Als lage mast wordt in zone B echter de Holbeinarmatuur met mast 1924 toegepast. In de doorgaande 50 km straten worden Apollomasten geplaatst. Uitzondering hierop is het hoofdnet auto, waar NPK's worden toegepast.

Wanneer er een overspanning wordt toegepast, worden in woonstraten en verkeersstraten het standaard overspanningsarmatuur gebruikt. In winkelstraten wordt het traditionele overspanningsarmatuur toegepast. Dit armatuur heeft een uitstraling die meer past bij deze straten en ze enigszins verbijzondert.

⁶ Zie ook de publicatie 'Nieuw licht op oude grachten' (gemeente Amsterdam, 2006)

Verlichting Puccinimethode

Legenda

Zone A:

- Hoog: Apollo mast - Bolarmatuur *
- Laag: Klassieke mast - Kroon - Ritterarmatuur
- Overspanning: Traditioneel / standaard

Zone B:

- Hoog: Apollo mast - Bolarmatuur *
- Laag: Klassieke mast - Kroon/Ritterarmatuur
- Overspanning: Standaard

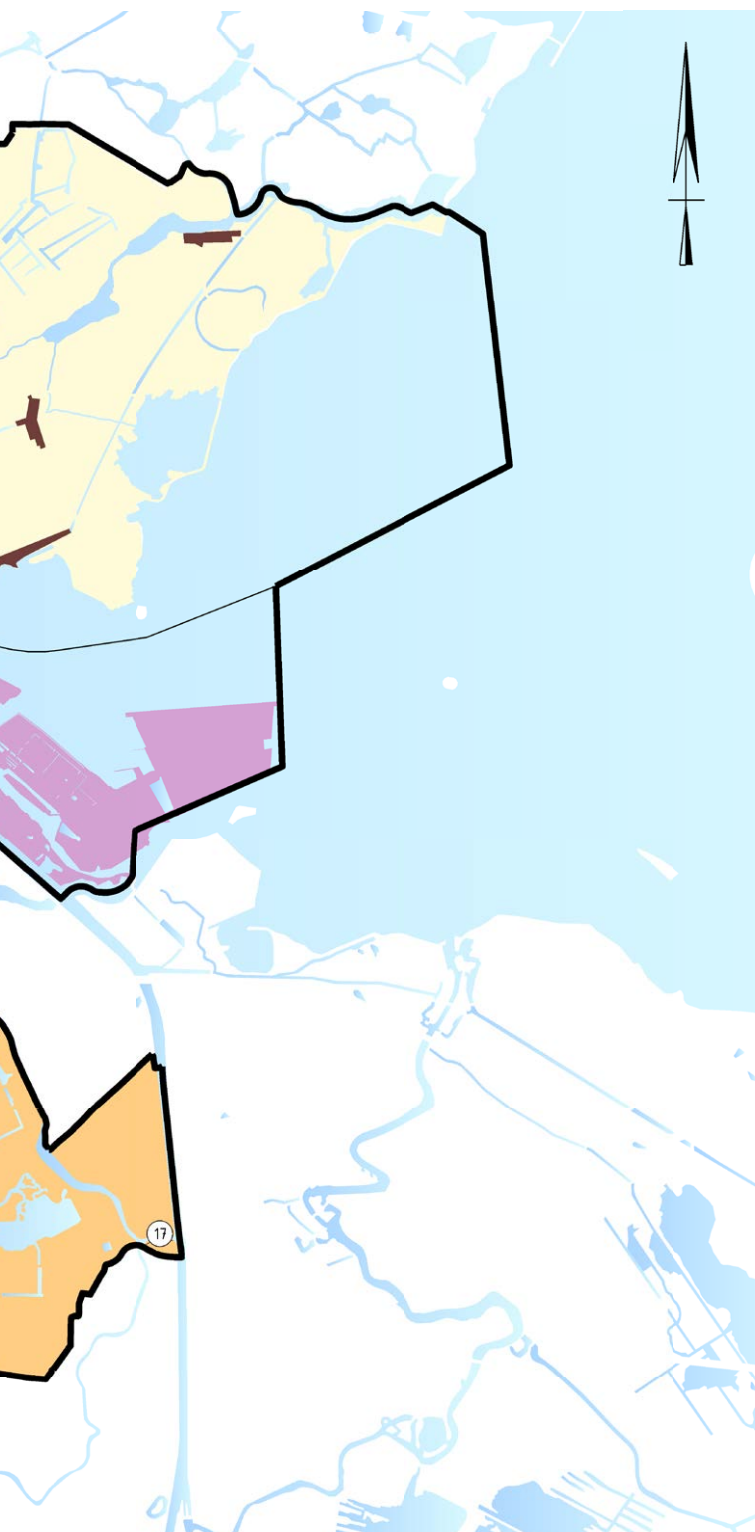
Zone C:

- Hoog: Standaard hoge mast - Standaardarmatuur *
- Laag: Mast 1924 - Holbeinarmatuur
- Overspanning: Standaard

Zone D:

- Hoog: Apollo mast - Bolarmatuur *
- Laag: Conische mast - Kegel armatuur
- Overspanning: Traditioneel / standaard

* met uitzondering van het Hoofdnet Auto, waar altijd de NPK wordt toegepast als hoge mast

Zone E:

- Hoog: Mast 21 eeuw - Armatuur 21e eeuw *
- Laag: Mast 21 eeuw - Armatuur 21e eeuw
- Overspanning: Armatuur 21e eeuw

Zone F:

- Hoog: Standaard hoge mast - Standaardarmatuur *
- Laag: Conische mast - Kegel armatuur
- Overspanning: Standaard

Afwijkingen:

- 1 Terrasdorp Hoge Land
- 2 Twiske Kadoelen
- 3 Van der Pekbuurt
- 4 Vogelbuurt
- 5 Tuindorp Nieuwendam
- 6 Oostelijke eilanden
- 7 Hoofddorpplein-/Schinkelbuurt
- 8 Diamantbuurt en Pieter Lodewijk Takbuurt
- 9 Nieuwe Pijp West
- 10 De Lairesse- en Valeriusbuurt
- 11 Transvaalbuurt
- 12 Tuindorp Frankendael
- 13 Middenmeer
- 14 Don Bosco
- 15 Amsteldorp
- 16 Omval/van der Kun
- 17 Driemond
- 18 Admiralenbuurt
- 19 Spaarndammerbuurt
- 20 Nieuw Sloten
- 21 De Aker

Bijzondere plek met nummer

01 Doel
Puccinimethode

02 Vloerkaart
Puccinimethode Rood

03 Basisprincipes

04 Straten 30

05 Straten 50

06 Kade / Gracht

07 Erf / steeg

08 Kruisingen

09 Buurtpleinen

10 Inrichting
Centrum

11 Speciale
straatond.

12 Verlichting

13 Meubilair

14 Details

15 Materiaal
overzicht

Zone D

Zone D wordt gevormd door de naoorlogse stad. Hier wordt de voor dit gebied kenmerkende 4 meter mast, conisch met kegelarmatuur gehandhaafd als standaard. Voor de hogere masten wordt op het Hoofdnet Auto de mast type NPK toegepast. Op de overige brede straten en 50km/uur wegen wordt de standaard hoge mast met standaard armatuur toegepast.

Zone E

In Zone E bevinden zich de nieuwe gebiedsontwikkelingen. Hier wordt standaard de armatuur van de 21e eeuw toegepast, op bijbehorende vijf meter hoge mast. Indien een overspanningsarmatuur gewenst is, wordt de overspanningsarmatuur van de 21e eeuw toegepast.

Voor de hogere masten wordt op het Hoofdnet Auto de mast type NPK toegepast. Op de overige brede straten en 50km/uur wegen wordt de standaard hoge mast met bijbehorend armatuur toegepast.

Langs kades kan van bovenstaande standaard worden afgeweken, na afstemming met de beheerder en met akkoord van de Commissie Puccinimethode. Om aan te sluiten op het karakter en de schaal van de kades kunnen hier bijvoorbeeld hogere masten met spots geplaatst worden. Deze zijn al op diverse plaatsen langs de IJoevers geplaatst en worden in principe behouden.

Zone F

Zone F beslaat de haven en het aangrenzend industriegebied. Als lage mast wordt hier de conische mast met kegelarmatuur toegepast. Grotere doorgaande wegen worden verlicht met standaard hoge masten.

12.4

Masten en armaturen bij stedelijke vernieuwing

Bij het opstellen van de standaard voor openbare verlichting is het uitgangspunt dat de vormgeving van masten en armaturen aansluit op de vormgeving van de oorspronkelijke verlichting van een wijk of buurt. Daarom is bijvoorbeeld in de Diamantbuurt de klassieke mast met ritterarmatuur opgenomen als standaard. Deze mast-armatuurcombinatie werd ook al bij de eerste aanleg van deze wijk in de jaren 1910-1920 gebruikt.

Maar de stad is altijd in ontwikkeling. Wijken maken soms grote transformaties door. Voornamelijk 19e-eeuwse wijken werden in de jaren '70-80 ingrijpend gesaneerd en vervangen door moderne architectuur. Ook in de naoorlogse uitbreidingsgebieden zien we inmiddels een grootschalige vernieuwing. Daar waar

het stedenbouwkundige patroon van een wijk en de originele bebouwing op hoofdlijnen behouden zijn, plaatsen we masten en armaturen die aansluiten op het oorspronkelijke karakter van de wijk. Wanneer echter het stedenbouwkundig en architectonisch karakter van een wijk drastisch is veranderd, kiezen we voor een meer eigentijdse vormgeving van de openbare verlichting.

12.5

Implementatie van de standaard

In straten of buurten waar de bestaande verlichting niet overeenkomt met de standaard masten en armaturen zoals voorgeschreven door de Puccinimethode, vindt een 'correctie' pas plaats wanneer de lichtmasten toe zijn aan vervanging volgens de reguliere beheercyclus. Conform het Beleidskader Verlichting wordt materiaal dat nog jaren meekan niet vroegtijdig vervangen.

Aangezien een lichtmast zeer lang mee gaat (vaak meer dan vijftig jaar), duurt het vele jaren om het beeld zoals dat geschetst wordt op de Verlichtingskaart buiten op straat te realiseren. Toch loont het om toe te werken naar deze standaard. Dit komt niet alleen de uniformiteit en beeldkwaliteit ten goede, maar draagt ook bij aan efficiënt assetmanagement.

In de praktijk wordt als volgt omgegaan met vervangingen:

- Collectieve vervanging: wanneer binnen een vernieuwingsproject of herprofilering de masten in een straat of buurt collectief vervangen worden, wordt de juiste mastarmatuur combinatie teruggeplaatst conform de op de Verlichtingskaart vastgelegde standaard.
- Individuele vervanging: het komt regelmatig voor dat slechts één mast in een straat vervangen moet worden, terwijl de rest van de masten nog vele jaren mee kunnen. Als de uniformiteit en de beeldkwaliteit van het gebied hier niet onder lijden, wordt op dit moment overgegaan naar de standaard conform de Verlichtingskaart. Maar, wanneer het vervangen van één mast door een ander type leidt tot een vreemd of onrustig straatbeeld, vervangen we door een mast die afwijkt van de standaard maar aansluit op de omgeving. Daarbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van herbruikbaar materiaal dat ligt opgeslagen op de depots.

12.6

Innovatie binnen de standaard

De verlichtingstechniek is continu in ontwikkeling. De standaard armaturen worden geregeld

⁷Voor een nadere toelichting op de transitie naar led-verlichting, zie het Beleidskader Verlichting (2017)

Klassieke wandsteun, toepasbaar met Ritterarmatuur (getoond) of met Kroonarmatuur

Klassieke mast (1883) met Ritterarmatuur

Apollomast met bolarmatuur

Mast en armatuur van de 21e eeuw

Klassieke mast (1883) met Kroonarmatuur (polychroom)

Traditionele overspanningsarmatuur

Overspanningsarmatuur van de 21e eeuw

Standaard hoge mast met standaard armatuur

Klassieke mast (1883) met Kroonarmatuur (monochroom)

Klassieke mast (1867, slanke uitvoering) met Ritterarmatuur

Mast 1924 met Holbeinarmatuur

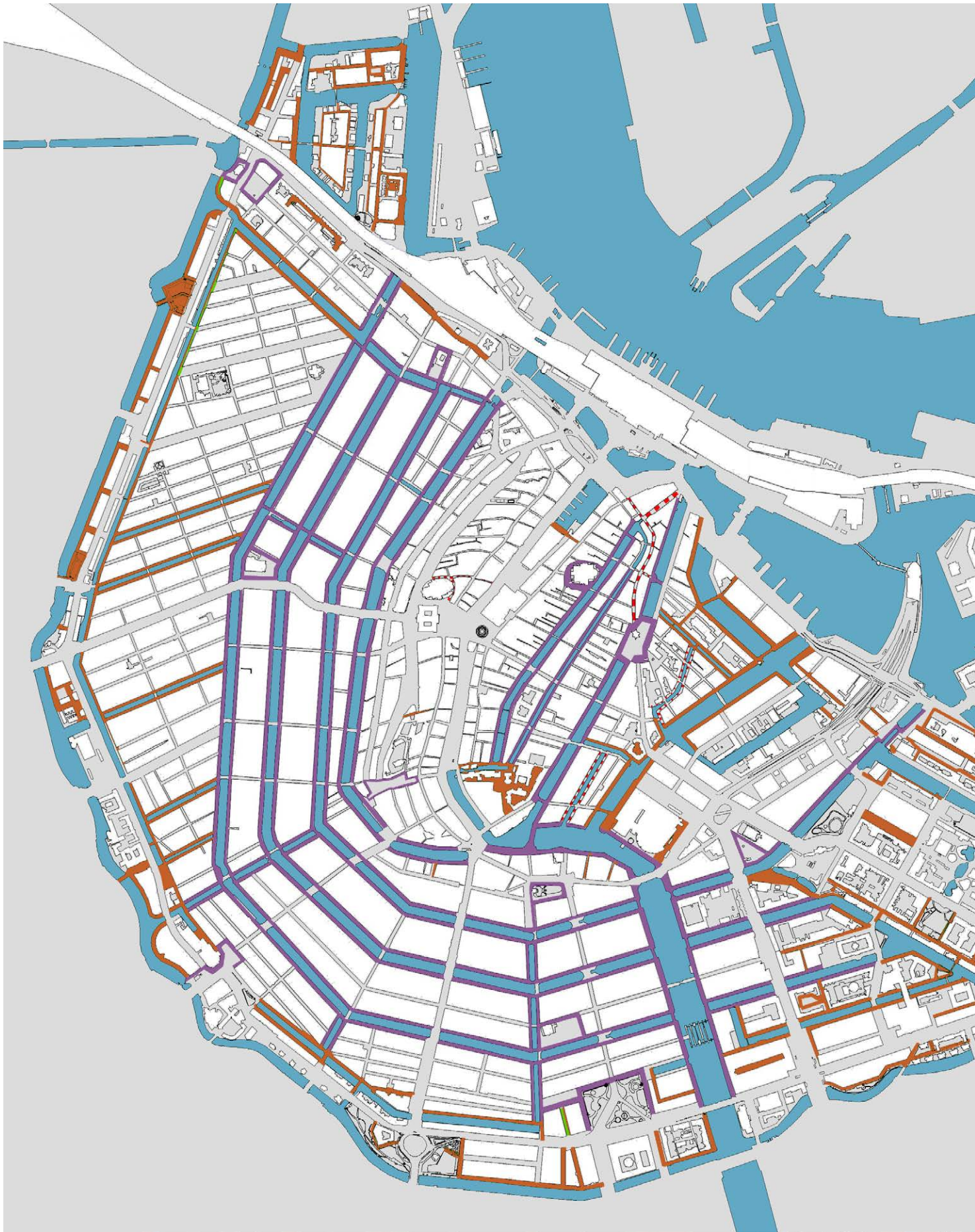

Conische mast met kegelarmatuur

NPK-mast en -armatuur

gemoderniseerd. De nieuwste armaturen hebben een zeer lange levensduur. Voor het merendeel van de armaturen gebruiken we sinds 2015 de energiezuinige LED (Light Emitting Diode)⁷. Dit alles is onderdeel van efficiënt en duurzaam assetmanagement. Bij de transitie naar led of een andere energiezuinige verlichtingstechniek, kan de uitstraling van het standaard armatuur behouden blijven. Een goed voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van de nieuwe ritter- en kroonarmaturen, die sinds 2007 een aantal straten in de Amsterdamse binnenstad verlichten. De kroonlantaarn is ontwikkeld in samenwerking met diverse partijen, waaronder bewoners van de binnenstad. De nieuwe kroonlantaarn komt qua uitstraling overeen met het origineel uit de negentiende eeuw, maar is voorzien van moderne en energiezuinige verlichtingstechniek.

Implementatie van de standaard

Omschrijving

- Overzicht van Kroon- en Ritterlantaarns in de de Binnenstad.

Legenda

- Kroonlantaarn op mast 1883
- Ritterlantaarn op mast 1883
- Ritterlantaarn op mast 1867 of wandarmatuur
- Kroonlantaarn op mast 1883